

Nieuwsbrief

Monumenten in Ooststellingwerf

Het gaat hier om een eeuwenoud rijksmonument (nr. 31722), dat niet een gebouw is! Het enige rijksmonument van Fochteloo. De vernieuwde klokkenstoel met gerestaureerde luidklokken werd dinsdag 12 december 2023 weer in gebruik genomen.

Voorwoord

Elke keer zeggen we: “wat vliegt de tijd”. Ook nu weer, 2024 is al aardig onder stoom. Februari neeg al naar het voorjaar, maar maart dat weten we nu nog niet.

Wat we wel weten is, dat dit nieuwe jaar vol verrassingen zal zijn. Wie heeft “monumenten” in portefeuille op het gemeentehuis? Welke plannen weet de wethouder te ontwikkelen? Welke status krijgen “monumenten” binnen de politiek? Waar zullen we het over hebben in de volgende nieuwsbrieven? Hebt u al overwogen een artikeltje te schrijven, al of niet over uw eigen monument? Gaan we met elkaar voor een denderende monumentendag begin september, waarbij de temperatuur wel een beetje lager mag? Wie het weet mag het zeggen.

De Boschhoeve heeft enkele jaren geleden op de nominatie gestaan om gemeentelijk monument te worden, maar dat is er in verband met een verbouwing en subsidieregels toen niet van gekomen. Ook met de status ‘potentieel gemeentelijk monument’ zou de Boschhoeve op de deelnemerslijst van Open Monumentendag 2024 niet misstaan. Wat let ons, om die varkenshouderij “Boeren in het Bos” (immers er lopen roodharige krulstaarten vrij in het bos) als buitenplaats in de route op te nemen? Aad Oudshoorn neemt u mee op een excursie in Nijberkoop.

Prominent op de voorzijde van uw nieuwsbrief, de klokkenstoel van Fochteloo. Het heeft een vernieuwde constructie gekregen. Was ook hard nodig trouwens, want het gestel van de stoel werd afgekeurd door de inspectiedienst. De klokken mochten al niet meer worden gebruikt! Maar onder deskundige directie van Jouke Jongsma, is een schitterende vervanging gemaakt. En de gerestaureerde klokken beieren weer als van ouds.

Burgemeester Werkman heeft het laten horen bij de feestelijke ‘weer in gebruik name’, op 12 december jl. Aan de hand van wat Jan Koops (voorzitter Stichting Begraafplaatsen Oosterwolde en Fochteloo SBOF) al eens publiceerde, krijgt u een samenvatting van het gebeurde te Fochteloo.

Jouke Jongsma doet verslag van het ambassadeursbezoek aan Donkerbroek. Het was te laat voor het decembern timer. Daarom nu in dit maartnummer.

Jouke gaat verder met een technische uitleg van uit zijn expertise over voegen in oude gebouwen. Een lezenswaardig artikel in meerdere afleveringen. De laatste bijdrage in deze nieuwsbrief gaat over het pand Wemeweg 17 in Makkinga.

Een korte inhoudsopgave van deze nieuwsbrief tot slot:

• Voorwoord door Maarten Jeronimus	blz. 1
• Over De Boschhoeve door Aad Oudshoorn	blz. 2
• De klokken luiden weer door Maarten Jeronimus	blz. 3
• Bezoek aan Donkerbroek, een verslag van Jouke Jongsma	blz. 8
• Voegen in oude gebouwen, uitleg van Jouke Jongsma	blz. 9
• Het pand Wemeweg 17 Makkinga	blz. 12
• Colofon	blz. 14

Veel leesplezier namens de monumentenambassadeurs,

Maarten Jeronimus.

De Boschhoeve in Nijeberkoop.

Op 21 oktober organiseerden de 'Boeren in het Bos' een druk bezochte open dag. Boeren in het bos is een vrij jonge organisatie die ooit op de Es van Tronde varkens inzette om het op de es aangeplante robiniabos te ontdoen van de dichte begroeiing met onkruid. En dat werkte voortreffelijk. De organisatie is inmiddels uitgegroeid tot een bijzonder gemengd boerenbedrijf en werkt vanuit de markante boerenhoeve aan de N351 in Nijeberkoop. Tijdens de open dag deed zich de mogelijkheid voor om de hoeve van wat dichterbij te bekijken. De Boschhoeve is een zogenaamde in 1900 gebouwde gelede boerderij met het woonhuis, een lage stal voor het vee en een hoge stal voor

het hooi en de gereedschappen achter elkaar.

Het woonhuis is na een brand in 1930 nadat het door blikseminslag getroffen is herbouwd op basis van een ontwerp van een van de architecten van de in onze regio bekende architectenfamilie Meek en toen voorzien van de huidige voorgevel. In die gevel herken ik wel wat stijkenmerken van Meek zoals bijvoorbeeld de raamindeling.

Nadat de Boschhoeve een aantal jaren leeg heeft gestaan zijn Richard van Pelt en Mariska Slot de nieuwe bewoners van de boerderij. In overleg met de eigenaar van het landgoed werken zij aan een nieuwe toekomstbestendige manier van beheer. Hun droom is een gemengd boerenbedrijf met fruit- en notenboomgaarden, groentes en granen ertussen en volledig vrijlopend vee, zoals kippen, runderen, varkens, kalkoenen, schapen en ganzen over het hele landgoed. Dat willen zij combineren met faciliteiten voor eigen productverwerking, een winkel, een workshopruimte en de ambitie om ecologische boshuisjes die voor

hun stroomvoorziening niet afhankelijk zijn van het lichtnet. Zij worden bij het realiseren van die plannen gesteund door de eigenaar. Aldus hun eigen website.

Het voorhuis van de boerderij was tijdens de open dag gesloten en daardoor helaas niet te bezichtigen. Deze terugblik bevat dus geen info over het voorhuis. De lage stal achter de boerderij is de afgelopen jaren fraai gerenoveerd. Het is een modern en functioneel ingericht bedrijfspand geworden waarin o.a. workshops kunnen worden gehouden, maar waarin ook de winkel is gevestigd die zeven dagen per week geopend is. Het dak van de hoge achterste stal die gebruikt wordt voor de opslag van gereedschap en hooi oogt fraai. De winkel van de Boschhoeve is zeven dagen per week geopend en een bezoekje waard.

De Boschhoeve heeft enkele jaren geleden op de nominatie gestaan om gemeentelijk monument te worden, maar dat is er in verband met een verbouwing toen niet van gekomen. Ook met de status 'potentieel gemeentelijk monument' zou de Boschhoeve op de deelnemerslijst van Open Monumentendag 2024 niet misstaan.

Aad Oudshoorn

*Het gaat dit keer om een eeuwenoud rijksmonument, dat geen gebouw is!
Het enige rijksmonument van Fochteloo dat bijkans door de zeer slechte
staat van de constructie, bijna ten grave moest worden gebracht. En dat op
het kerkhof van De Fochtel.*

*De vernieuwde klokkenstoel werd dinsdag 12 december jl. officieel weer in
gebruik genomen. Na een korte bijeenkomst voor genodigden in het
dorpshuis Et Legien, werd op het aloude kerkhof het gehele restauratietraject
in stijl afgesloten.*

De klokken luiden weer

-Maarten Jeronimus-

Er is over de luidklokken in de Stellingwerven historisch gezien veel te vertellen. Bij het onderzoek voorafgaand aan het schrijven van het boek *Luudklokken en klokkestoelen in Stellingwarf - 2019*, zo vertelde Jan Koops, kwamen veel bijzonderheden aan het licht. De leeftijd van de klokken, waar, hoe en door wie werden ze gemaakt, bijzondere opschriften en betekenisvolle versieringen: veel wetenswaardigheden zijn nu juist vastgelegd en beschreven. En binnen die uitzoekerij is er ook geschreven over de klokkenstoel te Fochteloo en daarvoor is een hoofdstuk ingeruimd.

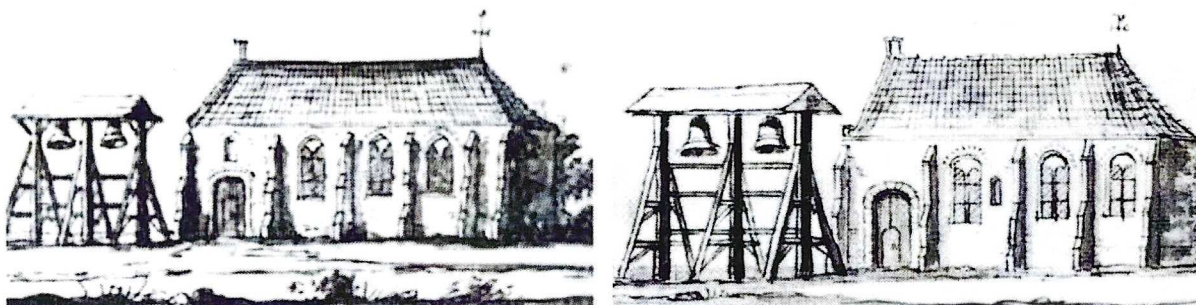

Het kerkhof en de klokkenstoel met de twee (vermoedelijk) 14e eeuwse klokken. Rijksmonument te Fochteloo. Deze foto stond 25 jaar geleden op de middenpagina in het tijdschrift 'Noorderbreedte' nr. 1-1996. Gemaakt door John Stoel met een wijdhoek-fotocamera Cambo Wide 580. Het toont de cultuurhistorische elementen in hun oorspronkelijke unieke omgeving (MJ)

De klokkenstoel van De Fochtel werd door Jacobus Stellingwerf getekend in 1721. Of dat de leeftijd bepaalt van de oorspronkelijke stoel zelf is maar de vraag. Te lezen valt dat de klokken dateren uit de 14^e eeuw, dus zal de klokkenstoel ook wel

veel ouder zijn geweest dan die drie eeuwen van Jacobus Stellingwerf's schetsen. De getekende situatie klokkenstoel – kerk lijkt ook niet erg betrouwbaar.

Wat wel bekend is, is dat de klokkenstoel eerst achter op het oude kerkhof heeft gestaan. Na de afbraak van de kerk, begin jaren dertig van de 19^e eeuw, is er een nieuwe klokkenstoel gemaakt in 1837 (volgens een gravure in het hout, volgens Borssum Waalkens) en geplaatst op de huidige plek. Daarom zal de tekening met in het midden een staande staander getekend, ook wel een vrijelijke vertaling zijn van de oudere eerdere versie. Als je deze tekening vergelijkt met de tekening die Jacobus Stellingwerf heeft gemaakt in 1723 van de klokkenstoel met kerkgebouwtje van Haule zie je 'standaard overeenkomsten'. Laakbaar of begrijpelijk voor die tijd? In ieder geval fijn zo te weten hoe het er in de 18^e eeuw er uit zag.

Twee tekeningen: Fochteloo (links) en Haule (rechts) van Jacobus Stellingwerf

De klokkenstoel werd in 1967 flink opgeknapt. Hiervoor werd het hout gebruikt van de klokkenstoel van Oosterwolde, die in datzelfde jaar een geheel vernieuwde stoelconstructie kreeg.

Het Fochtelooër aannemersbedrijf van Imke Oosterkamp mocht de beide werken toentertijd uitvoeren. Van de vele dubbele klokken in een stoel, is die te Fochteloo wel wat smalletjes uitgevoerd. Zou de ontwerper gedacht hebben: "een klein dorp, een klein". Toch waren de klokken groots in de traditie eertijds. Immers, elke dag om noon (twaalf uur) werd de grote klok geluid, lange tijd daarvoor ook nog morgens om negen uur de kleine.

Eertijds was dat heel gewoon en vanzelfsprekend dat de klokken geluid werden.

Als er op De Fochtel een inwoner "uit de tijd raakte", werd er geklept. Dat werd toen 'ankleppen' genoemd, met de klokken 'aanzeggen' van een overlijden. Wanneer de begrafenisstoet in het zicht kwam van de klokkenluider(s), begon men te luiden totdat de stoet bij het graf was aangekomen. Bij het verlaten van de begraafplaats werden de klokken weer opnieuw geluid.

Hoe de regeling precies was is niet bij overlevering duidelijk, maar volgens een artikel in de Nieuwe Ooststellingwerper uit de vorige eeuw, is op te maken dat als 'vrouwluden' overleden, dat dan eerst de kleine klok drie keer werd geluid en dan de grote klok drie keer.

Vervolgens ging het luiden met de kleine klok verder. Ging het om een manspersoon dan klepte eerst de grote klok drie keer en daarna de kleine drie keer. Daarop ging het luiden door met de grote klok. Als er een kind 'wegraakte' werd er doorgaans geen klok geluid, volgens het onderhavige artikel.

Dat het klokluiden niet altijd zonder gevaar was, bleek wel uit een berichtje in de Leeuwarder Courant van 21 februari 1885: op 19 februari van dat jaar stond de 19-jarige Marten Koopmans van De Focht te klokluiden ter gelegenheid van de verjaardag van Koning Willem 3. De luidboom of stok brak af en Marten sloeg achterover en kwam met zijn hoofd tegen de vlakke. Hij overleefde dit niet. Hij ligt vooraan begraven.

Grafsteen Marten Koopmans

De beide klokken hebben geen ingegraveerde tekst, alleen maar touwkabelranden als versiering.

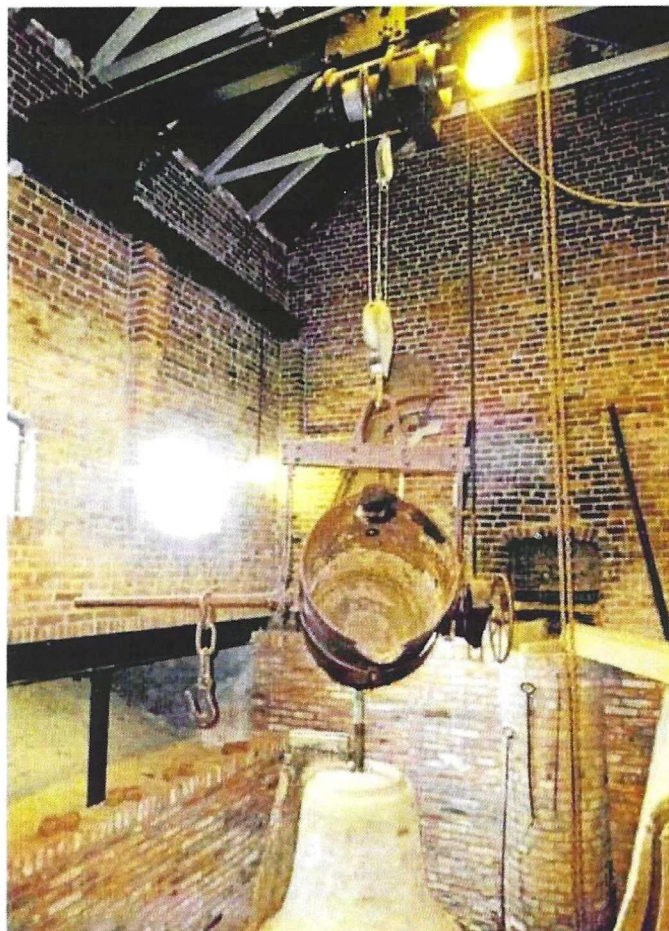
Aan de onderste en bovenste rand zit een ring. Van Borssum Waalkens schrijft in zijn boek *Friesche Klokkeopschriften, deel 3 (1900)*, dat die randen met die ringen op een voorstelling van Maria met het Kindeke duiden kan. Vermoedelijk dateren de beide klokken uit de veertiende eeuw.

Touwranden op de Fochteler klok

Na de oorlog is, met ingang van 25 oktober 1945, een van de klokken vier jaar lang uitgeleend geweest aan de kerk in Appelscha,. De klok die daar aan de Vaart ZZ hoorde te hangen, werd door de Duitse bezetter weggehaald en omgesmolten voor de fabricage van oorlogstuig. De nieuwe klok voor Appelscha werd in 1949 geleverd door de *Torenluidklokgieterij Concordia* van de broers Van Bergen uit Heiligerlee, waar vandaag de dag nog een klokkengieterijmuseum te vinden is.

“Na veel tegenslag is de restauratie van de klokkenstoel in Fochteloo nu afgerond” kopt het krantenartikel in week 50 van 2023. Het project ‘Klokkenstoel Fochteloo’ verliep voor de eigenaar, de Stichting Begraafplaatsen Oosterwolde en Fochteloo (SBOF), zachtjes gezegd niet geheel vlekkeloos. In de toelichtings- en openingsspeech van voorzitter Jan Koops, als inleiding op de plechtigheid van ‘opnieuw in gebruik nemen’, lichtte hij dit eufemisme toe: “Wij laten periodiek de klokkenstoel inspecteren door Monumentenwacht Fryslân. Die kwam eind 2019 met een onthutsend rapport, waar wij als bestuur toen best van schrokken. De kwaliteit van de klokkenstoel was in dermate slechte staat, dat het luiden van de klokken moest worden gestaakt. De kosten van de noodzakelijke restauratie stegen ver boven ons geraamde bedrag uit”. Dus, aldus Koops verder, kon het bestuur niet meer eenvoudig een aannemer de opdracht geven de restauratie uit te voeren. Er moest opnieuw gestudeerd en gerekend worden.

Klokkengieterijmuseum Heiligerlee.

Jan Koops, voorzitter SBOF

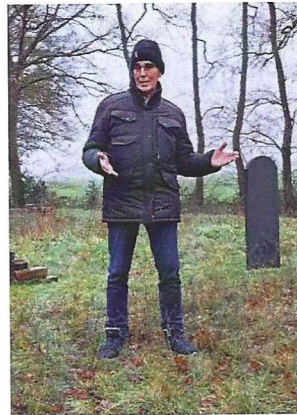
Vervolgens werd de coronapandemie de volgende vertragende factor en tot overmaat van ramp gaf de aannemer, die de klus al had aangenomen, de opdracht terug. Men moest weer opnieuw beginnen. Die vertragingen hebben bij elkaar zo’n 40 á 50 duizend euro extra gekost, mede door de enorme prijsverhogingen sinds 2019 voor arbeid en materiaal.

Burgemeester Werkman gaf aan, dat de Fochtelooërs maar boffen met de Stichting BOF, waardoor de unieke klokkenstoel als rijksmonument behouden blijft in Fochteloo. De Stichting kreeg complimenten voor het tot een goed einde brengen van de restauratie onder directie van restaurateur en onze monumentenambassadeur Jouke Jongsma uit Donkerbroek.

Daarbij riep Werkman in herinnering dat het kerkhof een zogenaamde gesloten begraafplaats is, waarvoor de stichting geen enkele opbrengst genereert uit dit fraaie stuk erfgoed. De reparaties (van het muurtje en hekwerk, onderhoud van de zerken, in stand houden van de begroeiing en nu de restauratie van de klokkenstoel) zijn eigenlijk financieel gezien alleen maar lasten zonder baten.

Burgemeester Werkman stelt de klokkenstoel in werking

Sipke van Belle, voorzitter DBF

De voorzitter van Dorpsbelang Fochteloo, Sipke van Belle, zei erg blij te zijn met de terugkomst van de klokken en te hopen dat die weer met enige regelmaat te horen zijn, en niet alleen bij begrafenissen. Ook dát is in het dorps' belang. Werkman mocht de klokkenstoel inhuldigen door de grote klok te luiden. Fraai klonk daarop het begeleiden met de kleine klok door een 'hulpluider', onder luid applaus van de genodigden. En daarmee werd het motto werkelijkheid: "De klokken luiden weer"!

Bronnen:

- Jan Koops, voorzitter SBOF
- Mediahuis Noord
- HVA e.o.
- Dorpsgids Fochteloo 2017
- Stellingia- Stellingwarver Schrieversronte

Bezoek monumentenambassadeurs aan Donkerbroek.

Op 11 dec jl. brachten de monumentenambassadeurs van Ooststellingwerf een bezoek aan Donkerbroek. Tijdens dit bezoek zijn een drietal “bezienswaardigheden” bezocht en of besproken.

In de voormalige hervormde pastorie aan de Herenweg zijn de ambassadeurs ontvangen. Over deze pastorie heeft ondergetekende een en ander verteld. De voormalige pastorie is sinds 1998 in eigendom van ondergetekende en zijn vrouw. Het is een van de oudste panden in Donkerbroek. Wellicht zelfs het oudste woonhuis. In 1700 wilden de Hervormde leden van de Hervormde gemeente te Donkerbroek en Haule zelfstandig worden vanuit de moedergemeente Oosterwolde. Hier werd toestemming voor verleend op voorwaarde dat in Donkerbroek een degelijke pastorie gebouwd zou gaan worden. In Donkerbroek was voor 1700 ook al sprake van een “pastorie”. Waarschijnlijk op de locatie van de in 1700 gebouwde pastorie. In de bodem zijn sporen van oudere bebouwingen gevonden. Het jaartal 1700 kan gestaafd worden doordat aan vloerbalken dendrochronologisch (jaarringonderzoek) onderzoek plaats heeft gevonden. Hieruit bleek dat een aantal bomen, waaruit de eiken balken gezaagd zijn, zijn gekapt in 1696 in noord Duitsland. Een boom waaruit een grenen balk gezaagd is had als kapdatum ook 1696 en komt uit Zuid Noorwegen. In geen van de balken zijn bouwsporen van eerder gebruik aangetroffen. Aangenomen kan worden dat de balken na de kap en transport voor de bouw van de pastorie in 1700 gebruikt zijn.

Als tweede heeft ondergetekende een korte presentatie gegeven over een aantal gebouwen, welke door de architectenfamilie Meek (drie generaties) uit Donkerbroek tot 1940 in Ooststellingwerf gebouwd is. Een aantal gebouwen is rijksmonument of gemeentelijk monument geworden. Zo zijn de Sintrumtsjerke gebouwd uit 1912, de voormalig Hervormde kerk te Elsloo uit 1913 van de hand van Meek. Deze kerken lijken ook sterk op elkaar. Maar ook de kerk en pastorie aan de Prinsenstraat in Oosterwolde uit 1928, Huize Vredewoud en bijhorende dienstwoning in Oldeberkoop uit 1899, het laboratorium voor röntgenonderzoek in Appelscha uit 1925, een boerderij aan de Bruggelaan te Appelscha uit 1913, een boerderij aan de Molenweg in Oosterwolde uit 1926, villa de Brinkhorst in Oosterwolde uit 1898, een arbeiderswoning aan de kruisweg in Waskemeer uit 1914, een vakantiewoning aan de Tjabbekamp in Donkerbroek uit 1929 zijn van de hand van Meek. Dit is slechts een greep uit de gebouwen die deze architectenfamilie ontworpen heeft en welke nog steeds te aanschouwen zijn. Daarnaast heeft Meek ook waterbouwkundige werken aangelegd. Zo is men betrokken geweest bij herbouw en onderhoud van bijna alle sluizen tussen Donkerbroek en Smilde, de opvaarten vanuit de Tjonger naar Makkinga en Oldeberkoop etc.

Als laatste zijn we langs een aantal borden van de historische route, in het voorjaar van 2022 geopend, door Donkerbroek gewandeld. Ondergetekende heeft hier en daar nog wat extra uitleg gegeven. Komend bij de Laurenstsjerke is daar een bezoek gebracht, het interieur bekeken en ook boven het tongewelf (het ronde houten plafond) de historische eikenhouten kapconstructie bekeken. Deze kapconstructie, zo is duidelijk te zien, bevat veel bouwsporen van voor de bouwdatum van de kerk in 1714. Ook telmerken in de kapspanten zijn duidelijk waar te nemen.

Afsluitend is in Het Witte Huis genoten van een eenvoudige maaltijd, waarbij wij alsnog afscheid hebben genomen van Gijlke Dros. Haar persoonlijkheid, inzet, toewijding en bemoeienissen rond de organisatie van Monumentendag 2022 hebben we al node moeten missen.

Jouke Jongsma

Voegwerk aan monumentale gebouwen.

Graag vertel ik u een en ander aangaande voegwerk aan monumentale gebouwen. Deze informatie is echter ook uitermate geschikt voor andere "oude" gebouwen en zelfs deels voor nieuwe gebouwen.

Voegwerk aan gemetselde gevels bepaald voor een zeer groot deel het aanzicht van gevels.

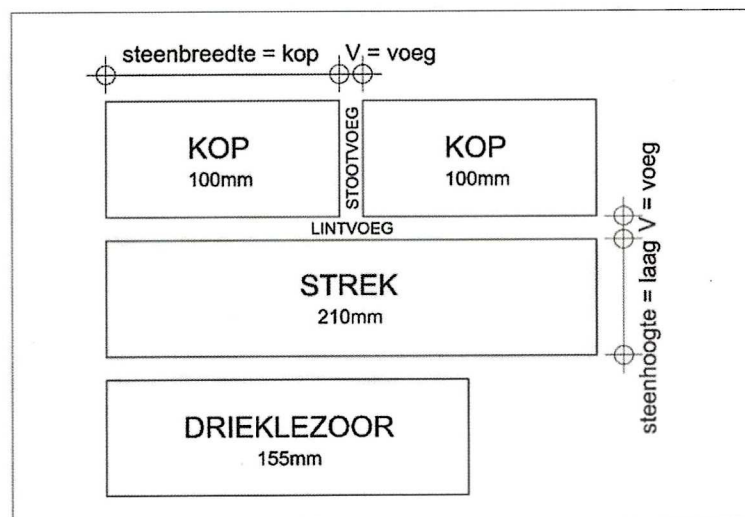
Voegwerk aan een gevel beslaat al snel meer dan 20% van het oppervlak van de gevel. Ten minste bij

hedendaags voegwerk. Bij oude gebouwen is dit percentage vaak iets lager, omdat vroeger dunnere voegen toegepast werden. Voegwerk bepaalt echter voor 50-70% het beeld van een gevel. Dit is afhankelijk van het soort voeg en de dikte er van. Voegwerk accentueert het metselwerk maar soms ook zichzelf zoals bij snij- en knipvoegen. Omdat het voegwerk het beeld voor een belangrijk deel van een gevel bepaald, dient hier extra zorgvuldig mee omgegaan te worden. Niet alleen het beeld van voegwerk doet er toe, maar ook de functie van het voegwerk is erg belangrijk voor

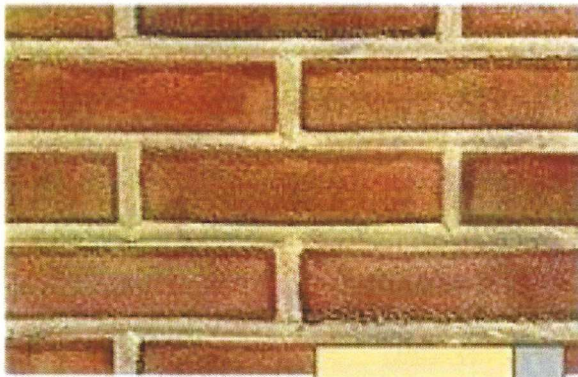
het behoud van je gevelmetselwerk. Te vaak zie je dat er onnodig gevoegd wordt en de verkeerde mortel gebruikt wordt. Maar hierover later meer. Op de afbeelding hieronder kun je goed zien wat de invloed van nieuw voegwerk (links) op het gevelbeeld is.

Voor we verder gaan met de diverse voegtypen is het verstandig eerst de bouwkundige termen te benoemen. We doen dit voor metsel en voegwerk omdat deze twee onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn.

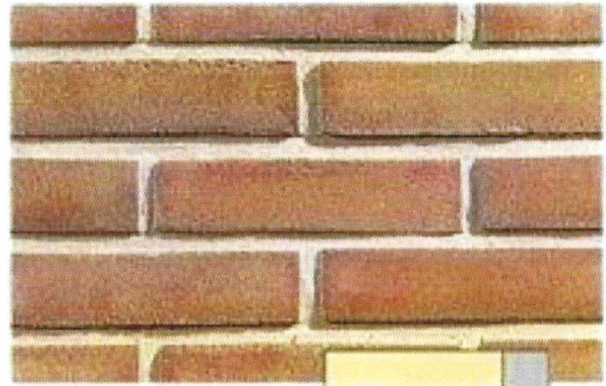
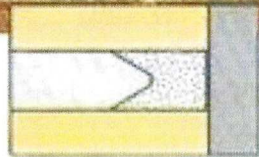

1. Strek; Dit is de lange zijde van een baksteen.
2. Kop; Dit is de korte zijde van een baksteen.
3. Drieklezoor; Dit is een $\frac{3}{4}$ lange steen.
4. Klezoor; Dit is een $\frac{1}{2}$ kop. Niet in de afbeelding hierboven weergegeven.
5. Lintvoeg; Dit is de lange horizontale voeg.
6. Stootvoeg; Dit is de korte verticale voeg.
7. Metselmortel; Dit is een mengsel van zand, bindmiddel en water.
8. Voegmortel; Dit is een mengsel van fijn zand, bindmiddel en water.
9. Vol en zat; Er bevinden zich geen holle ruimtes in de mortel tussen de stenen.

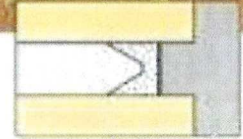
De meest voorkomende voegen bij "oude" gebouwen:

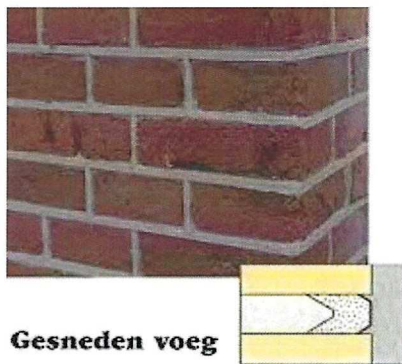
**Platvol
gladde voeg**

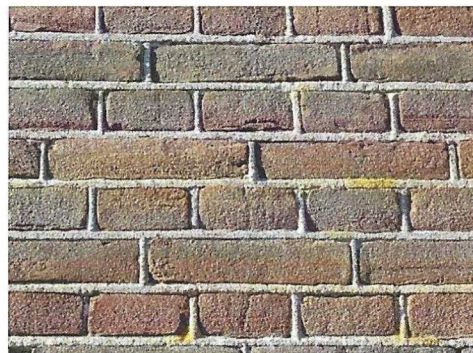
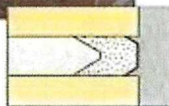
Verdiepte voeg

1. De plat volle voeg is een voeg vanaf dat men met metselwerk begon werd toegepast. Na het metselen wordt de voeg uitgekrabd. Later wordt de voeg aangebracht.

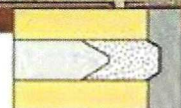
Gesneden voeg

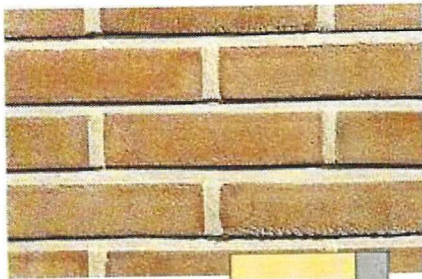
2. Verdiepte voeg die ongeveer 10 mm terug ligt. Deze wordt ook wel een doorgestreken voeg genoemd. Hierbij wordt het type metselwerk duidelijk geaccentueerd. Dit type voeg is veel toegepast in de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw. De stenen die toegepast werden waren van een harde kwaliteit. Er kan bij deze voeg gemakkelijker water in de voeg blijven staan. Deze stenen nemen minder gemakkelijk water op. Tegenwoordig wordt dit ook wel weer toegepast maar vaak een paar mm diep.
3. De gesneden voeg. De voeg ligt vlak met de steen, soms iets er voor of iets terug. Tegen de steen wordt de voeg gesneden. Deze voeg is veel toegepast bij oudere gebouwen. Vaak zie je dat alleen de voorgevel van snijwerk voorzien is. De rest van het gebouw dan vaak van een daagvoeg. Dit omdat een snijvoeg duurder is dan een plat volle of gedaagde voeg. Links is een nieuwe gesneden voeg. Rechts een gesneden voeg van de Sintrumtsjerke te Donkerbroek gebouwd in 1912 en nog steeds in tact.

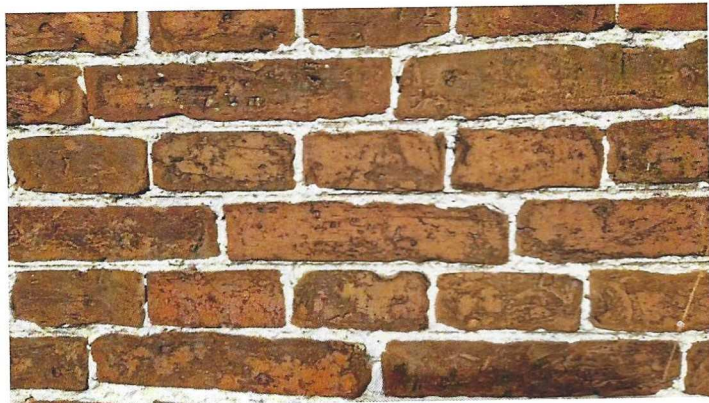
**Geknipte of
gesneden voeg**

4. De gekipte voeg lijkt op de snijvoeg maar staat duidelijk voor het metselwerk. Deze wordt vooral toegepast bij “voornamere” huizen en gebouwen. De knipvoeg komt minder voor dan een snijvoeg. Dat komt met name ook omdat het nog meer arbeid vergt deze aan te brengen dan een snijvoeg.

Schaduwvoeg

Daagvoeg of daggevoeg

5. De schaduwvoeg wordt toegepast als je het metselwerk wel wilt accentueren maar regenwater goed af wilt voeren.
6. Vlak vol met dagge streep ook wel daagvoeg genoemd. Kenmerkend aan deze voeg is dat zich in het midden van de voeg een verdiepte streep bevindt. Vaak in de lint en stootvoegen, maar soms ook alleen in de lintvoegen. Na het vol en zat metselen wordt de voeg met een daagijzer, een iets gekromd voegijzer, aangedrukt. Dit is een veel voorkomende voeg bij oude gebouwen. Met vol en zat metselen wordt bedoeld dat tijdens het metselen de metselmortel op alle zijden tussen de stenen uit komt en met een troffel afgestreken wordt. Er ontstaat dan een geheel vlak oppervlak met de steen. De daagvoeg wordt vaak verward met een snijvoeg. De getoonde foto is een oorspronkelijke daagvoeg uit 1875. En nog steeds in goede staat.

Veel voegen zoals we die tegenwoordig toegepast zien worden is de platvolle geborstelde of gekamde voeg. Bij het metselen van een gevel wordt de voeg aan het einde van de dag uitgekrabd zodat er ruimte voor de het aanbrengen van een voegmortel ontstaat. Bij het aanbrengen van de voegmortel wordt deze vlak met de voorkant, of iets terug liggend, van de steen aangebracht en na enige tijd met een borstel of een kam bewerkt waardoor de voeg een ruw uiterlijk krijgt. Deze voeg werd overigens ook vroeger wel toegepast. Tevens worden voegen ook wel glad afgewerkt.

In de volgende nieuwsbrief wordt ingegaan op de kwaliteit van voegwerk.

- Wanneer moet je voegwerk uit voeren
- Hoe verwijder je oud voegwerk
- Welke mortel pas je toe
- Hoe breng je nieuw voegwerk aan

Jouke Jongsma (monumentenambassadeur en heeft een eigen monumentenadvies en restauratiebedrijf.)

Het pand Wemeweg 17 Makkinga

Als je vanaf Oosterwolde via de N351 bij de afslag Makkinga de Wemeweg op rijdt zie je aan de rechterkant al snel het standbeeld De Piepe. Het is een kunstwerk van Pieter Hiemstra uit Oldeberkoop ter herinnering aan zuivelfabriek de Eendracht die daar ooit stond (zie foto). Het standbeeld bestaat uit drie delen die samen de schoorsteen van de fabriek verbeelden. Op de drie delen staan taferelen van de fabriek en de mensen die er werkten. Melkfabriek de Eendracht sloot in 1984 haar poorten en werd kort daarna gesloopt en maakte plaats voor woningbouw.

Toch is het kunstwerk de Piepe niet de enige tastbare herinnering aan melkfabriek de Eendracht op de Wemeweg. Als je wat verder rijdt richting de molen tref je op nummer 17 de voormalige directeurswoning aan die net als de fabriek in 1915 werd gebouwd, maar gelukkig niet is gesloopt.

Persoonlijk vind ik deze villa de mooiste woning aan de Wemeweg die wat mij betreft de status van een gemeentelijk monument dubbel en dwars verdient. Een weme is overigens een pastorie.

Bij de toekenning van de monumentale status van een pand speelt de provinciale organisatie Hûs en Hiem een belangrijke rol. Er wordt daarbij niet alleen gekeken naar de architectonische beeldwaarde, maar ook naar zaken als de streekhistorische en de cultuurhistorische waarde. Met name de architectonische waarde van het pand aan de Wemeweg scoort hoog. De cultuurhistorische en streekhistorische waarden leverden ondanks dat het pand als woning voor de directeur van de melkfabriek diende geen punten op.

De beoordeling wordt vastgelegd op een speciaal formulier en opgenomen in het openbare gemeentelijke erfgoed register, conform de medio 2023 vastgestelde erfgoedverordening van onze gemeente.

Volgens dit beoordelingsformulier is het pand aan de Wemeweg 17 *een aansprekend onderdeel van het bebouwingslint van de Wemeweg, waarbij de samengestelde kantige hoofdvorm en het metsel- en pleisterwerk van het pand beeldbepalend zijn. Als opvallende*

fraaie details worden de hanenkammen boven de vensters, de geprofileerde goten op klossen, de erker met het balkonhekje, de overkragende dakvlakken en de luifel genoemd.

Het pand is gebouwd door aannemer Huitzing uit Obergum in de trend van de zogenaamde 'Vernieuwingsstijl'. De naam van een architect heb ik nergens aangetroffen, maar op de Bruggelaan 62 in Appelscha (zie foto hier boven) staat ook een pand in de vernieuwingsstijl dat in dezelfde tijd is gebouwd en opvallende gelijkenissen met het pand aan de Wemeweg 17 heeft.

Het ontwerp van het pand aan de Bruggenlaan is van 'regioarchitect' O.M. Meek. Zou het pand aan de Wemeweg wellicht een onbekend werk kunnen zijn van O.M. Meek? Daarvoor is nader onderzoek noodzakelijk.

Onze gemeentelijke Energiecoöperatie De Eendracht, die haar activiteiten ooit begon in Makkinga, dankt haar naam aan deze voormalige melkfabriek. Een opvallend detail vind ik dat de woning tegenwoordig wordt bewoond door één van de oprichters van die coöperatie.

Een monumentenbordje trof ik op de villa niet aan. Het pand zou als deelnemer aan een volgende Gemeentelijke Open Monumentendag zeker niet misstaan.

Aad Oudshoorn

Colofon

Nieuwsbrief Monumenten in Ooststellingwerf

De Nieuwsbrief Monumenten in Ooststellingwerf wordt samengesteld door de gemeentelijke monumenten ambassadeurs voor de eigenaren van en geïnteresseerden in monumenten in de gemeente Ooststellingwerf en verschijnt vier maal per jaar.

Redactie:

Anneke Hageman

Regio Oosterwolde

0654303694

Aad Oudshoorn

Regio Elsloo, Langedijke, Makkinga, Oldeberkoop,
Nijeberkoop

0615440547

Maarten Jeronimus

Regio Fochteloo, Ravenswoud

0620675755

Johan Hoeksma

Regio Appelscha, Oud Appelscha, Appelscha boven

0610964937

Jouke Jongsma

Regio Donkerbroek, Haule, Haulerwijk

0623821568

E-mail adres:

infomonumentenooststellingwerf@gmail.com

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud van de opgenomen artikelen. Het overnemen van artikelen is toegestaan na toestemming van de verantwoordelijke schrijver.

De monumentenambassadeurs zijn vrijwillige vertegenwoordigers en werken in overleg met de gemeente Ooststellingwerf aan het promoten en in standhouden van monumenten in de gemeente Ooststellingwerf

Correspondentieadres:
Gemeentehuis Ooststellingwerf
T.a.v. Ruben Roemeling
't Oost 11431 LE Oosterwolde

